

БІЛІМ АЛУШЫЛАРДЫҢ ЖЕТІСТІККЕ ЖЕТУ МОТИВАЦИЯСЫНА ӘСЕР ЕТЕТІН ФАКТОРЛАР

Ертукешова Гулия Муратбековна¹, Жұмаділова Ақмарал
Нұрмағамбетовна², Ақтанова Салтанат Көбейбековна³.

¹психология кафедрасының докторанты, ²педагогика кафедрасының аға оқытушысы, педагогика және психология магистрі, ³педагогика ғылымдарының кандидаты.

^{1, 2, 3} Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, Астана/Қазақстан.

¹ORCID: 0009-0005-7366-3897, e-mail: gulekdeva@mail.ru

²ORCID: 0000-0002-3078-9802, e-mail: zhumadilova_an@mail.ru

³ORCID: 0000-0001-6000-0545, e-mail: salta0378@mail.ru

Андатпа

Біз қарастырып отырған бұл мақалада білім алушылардың жетістікке жету мотивациясына әсер ететін ішкі және сыртқы факторлар сонымен қатар студенттердің жетістікке жетуге деген мотивациясы олардың оқу үлгеріміне тікелей әсер ететіні, бұл әсіресе жоғары оқу орындарында айқын байқалатыны зерттеледі. Мотивацияның психологиялық теориялары, соның ішінде Маслоу қажеттіліктер иерархиясы және өзіндік анықтау теориясы қарастырылып, олардың студенттердің академиялық табысына әсері талданады. Зерттеу нәтижелері студенттердің оқу мотивациясын арттыру үшін білім беру жүйесінде қандай әдістерді қолдану қажет екенін анықтауға көмектеседі. Мотивациялық факторлар дұрыс болғанда студенттер оқу үрдісіне белсенді қатысатыны көрсетілген. Студенттердің мотивациясына әсер ететін факторларды бағалау үшін корреляциялық және регрессиялық талдау бойынша статистикалық әдістер қолданылды. Сонымен қатар, мотивацияның психологиялық теориялары қарастырылып, мотивацияны арттыруға бағытталған білім беру стратегиялары ұсынылды.

Кілт сөздер: мотивация, жетістікке жету, студенттер, ішкі факторлар, сыртқы факторлар, психология, академиялық табыс.

	Received 08 November 2024. Accepted 03 December 2024.
<i>Corr. Author:</i>	Ертукешова Г.М., e-mail: gulekdeva@mail.ru
<i>For citation:</i>	Ертукешова Г.М., Жұмаділова А.Н., Ақтанова С.К. (2024). Білім алушылардың жетістікке жету мотивациясына әсер ететін факторлар. <i>Ilim</i> 42(4). 7-20.

Kipicne

Студенттердің жетістікке жету мотивациясы психология ғылымындағы маңызды зерттеу бағыттарының бірі болып табылады. Мотивация адамның мінез-құлқын, оның ішінде оқыту және кәсіби даму процестерін түсінуде шешуші рөл атқарады. Мотивацияны ішкі және сыртқы факторларға бөліп қарастырады, әрбір фактор адамның оқу белсенділігіне әртүрлі әсер етеді. Ішкі мотивация – бұл адамның өз мақсаттарына, қызығушылықтарына және өзін-өзі дамытуға деген ұмтылысы, ал сыртқы мотивация әлеуметтік және материалдық марапаттар арқылы қалыптасады. Адамды өз мақсаттарына жетелейтін маңызды факторлардың бірі – жігер. Бұл қозғалыс мотивация ретінде белгілі. Бұл өмірдің қай саласында болмасын, үлкен биіктерге жету үшін табандылыққа жетелейтін ерекше толқудың түрі бар жігер мен табандылық. Мотивация ішкі немесе сыртқы көзден келуі мүмкін. Мұны жеке адам анықтайды. Адам жасы мен жетілу сатысымен көтерілген сайын адамды ынталандыратын факторлар өзгеріп отырады (Singh, 2011: 161-171).

Студенттердің жетістікке жетуге деген мотивациясы олардың оқу үлгеріміне тікелей әсер етеді, бұл әсіресе жоғары оқу орындарында айқын байқалады. Оқу процесінде мотивацияның төмендеуі студенттердің академиялық нәтижелерінің нашарлауына және психологиялық қиындықтарға алып келуі мүмкін. Сондықтан білім беру жүйесінде студенттердің жетістікке жету мотивациясын арттыру мәселесі өзекті болып отыр. Осы зерттеуде жетістікке жету мотивациясына әсер ететін негізгі факторлар мен олардың академиялық табысқа ықпал етуі талданады. Сонымен қатар, мотивацияның психологиялық теориялары қарастырылып, мотивацияны арттыруға бағытталған білім беру стратегиялары ұсынылады. Зерттеу нәтижелері студенттердің оқу белсенділігін арттыруға мүмкіндік беретін тиімді тәсілдерді анықтауға бағытталған.

Әдебиетке шолу

Білім алушылардың жетістікке жетуі мотивациясына әсер ететін факторлар әлемдік ғылымда жан жақты талқыланған тақырыптардың бірі. Мотивация – бұл адамдардың өз уақытын қалай жұмсауды таңдауына, кез келген тапсырмаға қанша күш жұмсайтынына, тапсырма туралы қалай ойлайтынына және сезінетініне және тапсырманы орындауда қанша уақыт табандылығына әсер ететін адам психологиясы мен мінез-құлқының күрделі бөлігі (Bakar, 2014: 722-732). Жетістік мотивациясы студенттердің оқудағы жетістіктері мен болашақ кәсіби дамуында шешуші рөл атқарады. Галина Закалик және Г.Легендзевич өз еңбектерінде табысқа бағытталған студенттердің кедергілерді еңсеруде белсенді, оптимистік және табанды болуға бейім екенін көрсетеді деп тұжырымдайды. Студенттердің мотивациясының негізгі компоненттеріне академиялық өзіндік тиімділік, атрибуциялар, ішкі мотивация және жетістік мақсаттары жатады (Linnenbrink & Pintrich, P. R. 2002:313-327). Ғалымдардың бір тобы білім

алушылардың жетістікке жетуі мен сәтсіздікке ұшырауына әсер ететін факторларды қарастырса (Saha, Islam және Saha, 2024: 2-17), келесі бір тобы мультимедиялық ресурстарды студенттердің шет тілін үйренуге деген ынтасын арттыратын фактор ретінде талдайды (Brutman және т.б., 2024: 546-567). Сонымен қатар, келесі зерттеуде білім алушылардың ЖОО-ны бітіруі мен олардың кәсіпкерлікке ынталандыру мәселесі зерделенеді (Villena-Martínez және т.б., 2024: 1879-1906).

Мұғалімдер студенттерді жаһандық бәсекеге қабілетті қоғамға дайындауда маңызды болып табылатын академиялық жетістіктерге ұмтылуға шабыттандыруда маңызды рөл атқарады (Монти, 2022: 250). Студенттердің мотивациясын арттыру үшін мұғалімдерге оқушылардың сенімдері мен эмоцияларын түсіну, жетістікке жету үшін тиісті мүмкіндіктерді қамтамасыз ету және олардың студенттердің қажеттіліктерін сезіну үшін тұрақты семинарларға қатысу ұсынылады (Закалик және Легендзевич, 2020: 300). Осы факторларды ескере отырып, оқытушылар студенттерге жетістік мотивациясының жоғары деңгейін дамытуға және сақтауға көмектесе алады. Студенттердің жетістікке жету мотивациясын зерттеу психология мен білім беру саласында үлкен қызығушылық тудырады. Мотивацияның әртүрлі теориялары мен концепциялары адамның мінез-құлқын, соның ішінде білім алу процесін түсіндіруге бағытталған.

Олардың ішінде Маслоу қажеттіліктер иерархиясы мотивацияны қанағаттандырылмаған қажеттіліктердің иерархиялық деңгейлері арқылы түсіндіреді. Маслоу теориясы бойынша, адамның өзін-өзі жетілдіруге деген ұмтылысы (жетістікке жету) оның жоғарғы деңгейдегі қажеттіліктерін, әсіресе өзін-өзі таныту қажеттілігінен туындайды (2007: 352). Бұл қажеттілік студенттердің оқу процесіндегі жеке мақсаттарына жету мотивациясын қозғайды. Сонымен қатар, Дэвид Макклелландтың жетістікке жету қажеттілігі теориясы студенттердің оқу барысында жетістікке ұмтылу деңгейін анықтайды. Макклелланд жеке тұлғаларда үш негізгі мотив бар екенін көрсетті: жетістікке жету, билікке ұмтылу және әлеуметтік байланыс. Жетістікке ұмтылу мотиві оқу процесінде жоғары табысқа жету мақсатымен тығыз байланысты (2002: 45-56). Бұл теория студенттердің оқу үлгеріміне мотивацияның әсерін түсіндіруге негіз болады. Өзін-өзі анықтау теориясы мотивацияның ішкі және сыртқы түрлерін ажыратады. Ішкі мотивация адамның жеке қызығушылықтарынан туындайды, ал сыртқы мотивация материалдық немесе әлеуметтік марапаттарға негізделеді (Деси және Райан, 2012: 432). Бұл теорияның маңызы, студенттердің өз-өзін дамытуды мақсат тұтатын ішкі мотивтерін зерттеуде ерекше байқалады. Сонымен бірге, Виктор Врумның күту теориясы мотивация мен нәтижелер арасындағы байланысты қарастырады. Теория студенттер өздерінің әрекеттері нақты нәтиже беретінін сезген кезде ғана белсенді түрде әрекет ететінін көрсетеді (Врум, 2004: 298). Бұл теория студенттердің жетістікке жетуге деген ұмтылысының тікелей

практикалық нәтижелерімен байланысын түсіндіреді. Осы теорияларды нақтылау үшін олардың сипаттамаларын кесте түрінде салыстыра көрсету маңызды.

1-кесте. Мотивацияның психологиялық негіздері.

Теория	Негізгі автор (лар)	Негізгі ұғымдар	Қолданылу саласы	Студенттерге әсері
Маслоу қажеттіліктер иерархиясы	А. Маслоу	Адам қажеттіліктерінің бес деңгейі бар: физиологиялық қажеттіліктер, қауіпсіздік, әлеуметтік байланыс, өзін-өзі құрметтеу және өзін-өзі таныту.	Психология, білім беру, жұмыс орындары.	Жоғары деңгейдегі қажеттіліктер (мысалы, өзін-өзі таныту) студенттерді өздерінің академиялық мақсаттарына жетуге ынталандырады.
Жетістікке жету қажеттілігі теориясы	Д. Макклелланд	Адамның үш негізгі мотиві бар: жетістікке жету, билік және әлеуметтік байланыс. Жетістікке жету мотиві студенттердің оқу процесінде белсенділігін арттырады.	Кәсіби даму, білім беру, менеджмент.	Жетістікке жету мотивациясы жоғары студенттер күрделі тапсырмаларды шешуге бейім, нәтижесінде олардың оқудағы табыстары артады.
Өзіндік анықтау теориясы	Э. Деси, Р. Райан	Мотивацияның екі түрі бар: ішкі (қызығушылық) және сыртқы (сыйақы немесе жазалау). Ішкі мотивация адамның жеке дамуымен байланысты, сыртқы мотивация сыртқы факторларға тәуелді.	Оқу, жұмыс, спорт.	Ішкі мотивациясы бар студенттер өздерінің жеке қызығушылықтары мен мақсаттарына негізделген оқу әрекеттерін белсенді түрде жүзеге асырады.
Күту теориясы	В. Врум	Мотивация адамның белгілі бір әрекеттері күткен нәтижелерге жетуге	Менеджмент, білім беру.	Студенттер нәтижеге жету үшін нақты мақсаттар қойып, нәтижеге

		көмектесетініне сеніміне негізделеді.		қол жеткізудің жолдарын іздестіреді.
Екі факторлы теория (гигиена-мотивация)	Ф. Герцберг	Жетістікке жетуді ынталандыратын факторлар (мотивациялық) және қанағаттанбау әкелетін факторлар (гигиеналық) бар. Мотивациялық факторлар – тану, жауапкершілік, ал гигиеналық факторлар – жұмыс жағдайы, жалақы.	Білім беру, менеджмент, адам ресурстары.	Мотивациялық факторлар дұрыс болғанда студенттер оқу үрдісіне белсенді қатысады.

Жалпы, студенттердің мотивациясына әсер ететін факторлар көп және олар ішкі және сыртқы болып екіге бөлінеді. Ішкі факторлар адамның өз-өзіне деген сенімі мен ішкі қалауларына негізделсе, сыртқы факторлар қоршаған ортаның ықпалымен байланысты.

Ішкі факторлар студенттердің жеке қызығушылықтары мен өзін-өзі жетілдіруге деген ұмтылысын қамтиды. Бұл мотивацияның маңызды аспектісі – оқу барысында жаңа білім мен дағдыларды меңгеруден алынатын қанағат сезімі. Ішкі мотивациясы жоғары студенттер көбіне жеке мақсаттарына жетуге ынталы және олар күрделі тапсырмаларды орындауға белсенді қатысады. Өзіндік тиімділік, яғни адамның өз қабілеттеріне сенімі, оқыту мотивациясын күшейтеді.

Сыртқы факторлар арасында материалдық және әлеуметтік марапаттар, ата-ананың қолдауы, мұғалімдердің әсері, оқу орнының жағдайлары маңызды рөл атқарады. Мысалы, мұғалімнің оқу материалын қызықты және қолжетімді етіп жеткізуі, оқу үрдісінде интерактивті әдістерді қолдануы студенттердің қызығушылығын арттырады. Сондай-ақ, достардың немесе құрбы-құрдастардың қолдауы, топтық жұмыс пен ынтымақтастық студенттердің өзара бәсекелестік арқылы мотивациясын күшейте алады.

Материалдар мен зерттеу әдістері

Зерттеу әдістемесі ретінде ерекше әдісті қолдандық. Бұл зерттеудің мақсаты – студенттердің жетістікке жету мотивациясына әсер ететін факторларды анықтау және олардың оқу үлгеріміне ықпалын бағалау. Зерттеу барысында сандық және сапалық түрлері қолданылды, өйткені мотивацияны жан-жақты талдау үшін әртүрлі дерек көздерін пайдалану маңызды.

Зерттеу дизайны: Зерттеу квази-эксперименталды әдіс бойынша жүргізілді. Бұл әдіс нақты жағдайларда мотивациялық факторлардың студенттердің жетістікке жетуге деген ұмтылысымен қалай байланысатынын түсінуге бағытталған.

Іріктеу: Зерттеу 100 студенттің қатысуымен жүргізілді. Қатысушылар Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінде білім алушыларынан құралды. Іріктеу кездейсоқ әдіспен жүргізіліп, әртүрлі жастағы, жыныстағы және мамандықтар бойынша бөлінген студенттер зерттелді.

Деректерді жинауда сауалнама, сұхбат және деректерді талдау әдістері қолданылды.

- Сауалнама: Білім алушылардың мотивациялық деңгейін және оған әсер ететін ішкі және сыртқы факторларды анықтау мақсатында арнайы әзірленген сауалнама жүргізілді. Сауалнамада Ликерт шкаласы пайдаланылды (1-5 балл).

- Сұхбат: Сауалнама нәтижелерін толықтыру мақсатында студенттердің жеке тәжірибелерін түсіну үшін жартылай құрылымдалған сұхбаттар өткізілді. Сұхбат барысында студенттердің мотивацияны қалай сезінетіні және қандай факторлардың оларға көбірек әсер ететіні туралы пікірлер жиналды.

Деректерді талдау: Сауалнама деректері сандық түрде өңделіп, статистикалық әдістер қолданылды: корреляциялық талдау және регрессия талдау арқылы мотивациялық факторлардың әсері зерттелді. Ал сұхбаттан алынған ақпараттар сапалық талдау әдісімен мазмұнды талдауға негізделіп, негізгі тақырыптар анықталды.

2-кесте. Сауалнама барысында қолданылған сұрақтар.

Сұрақ №	Сұрақ сипаты	Жауап нұсқалары
1	Сіз үшін оқу кезінде ең маңызды мотивация қандай?	1) Ішкі мотивация 2) Сыртқы мотивация
2	Сізді оқу үдерісіне не ынталандырады?	1) Білім алу 2) Жоғары бағалар 3) Ата-ананың қолдауы 4) Мұғалімнің бағалауы
3	Сіз сабақтарда қандай әдістерді ұнатасыз?	1) Дәстүрлі сабақ 2) Интерактивті сабақ 3) Топтық жұмыс 4) Практикалық жұмыстар
4	Оқу орнындағы материалдық жағдайлар сіздің оқу мотивацияңызға қалай әсер етеді?	1) Айтарлықтай әсер етеді 2) Әсер етеді 3) Әсер етпейді
5	Сіз өзіңіздің оқу мотивацияңызды қалай бағалайсыз?	1) Өте жоғары 2) Жоғары 3) Орташа

		4) Төмен
6	Сіз өзіңізді оқу барысында қаншалықты жауапты сезінесіз?	1) Өте жауаптымын 2) Жауаптымын 3) Орташа жауаптымын 4) Жауапты емеспін
7	Сіздің пікіріңізше, сабақтағы бағалау әдістері мотивацияға әсер етеді ме?	1) Иә 2) Жоқ 3) Белгісіз
8	Сіз білім алудағы жетістіктеріңізді қандай критерийлермен бағалайсыз?	1) Бағалар 2) Сынақтар 3) Топтық жұмыстар 4) Басқа (нақтылаңыз)

Зерттеу нәтижесі

Студенттердің мотивациясына әсер ететін факторларды бағалау үшін корреляциялық және регрессиялық талдау бойынша статистикалық әдістер қолданылды. Корреляциялық талдау екі немесе одан көп айнымалылар арасындағы байланысты өлшеу үшін қолданылады. Корреляция коэффициенті (r) -1 мен 1 аралығында мән қабылдайды, мұндағы:

- $r = 1$: Позитивті корреляция (екі айнымалы бірге өседі)
- $r = -1$: Негативті корреляция (бір айнымалы өскенде, екіншісі төмендейді)
- $r = 0$: Корреляция жоқ

Студенттердің ішкі мотивациясын (X) және сыртқы мотивациясы (Y) арасындағы корреляция есептелінеді.

Корреляция коэффициентін есептеу формуласы:

$$r = \frac{n(\Sigma XY) - (\Sigma X)(\Sigma Y)}{\sqrt{[n\Sigma X^2 - (\Sigma X)^2][n\Sigma Y^2 - (\Sigma Y)^2]}}$$

Регрессиялық талдау – бір айнымалының (тәуелді) басқа айнымалыларға (тәуелсіз) қалай әсер ететінін зерттейтін статистикалық әдіс. Студенттердің жалпы бағасы (Y) мен сабаққа қатысу (X) арасындағы регрессия есептелінеді.

Регрессия теңдеуі мына формуламен беріледі:

$$Y = a + bX$$

мұндағы a - тұрақты мүше, b - регрессия коэффициенті.

Келесі код арқылы корреляциялық және регрессиялық талдау есептелінеді. Студенттердің ішкі мотивациясы мен сыртқы мотивациясы арасындағы корреляция коэффициенті:

$$r \approx -0.923$$

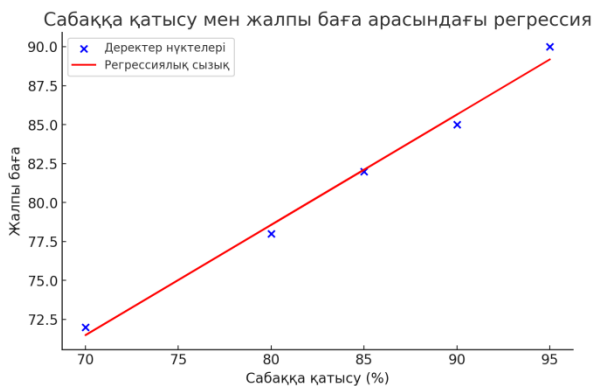
- Тұрақты мүше (const): 21.92

- Регрессия коэффициенті (X): 0.71

Негізгі көрсеткіштер:

- R-квадрат (R^2): 0.991 - бұл модельдің Y-ды түсіндіру деңгейі 99.1% екенін көрсетеді, яғни сабаққа қатысу Y-дің өзгеруінің 99.1% түсіндіреді.
- P-value: 0.00036 - бұл мән 0.05-тен төмен, яғни регрессия коэффициенті статистикалық тұрғыда маңызды.

Регрессиялық модельді визуализациялау үшін диаграмма құруды ұсынамын. Мысал ретінде регрессия сызығын және деректер нүктелерін көрсетейік.

1-диаграмма. Сабаққа қатысу мен жалпы баға арасындағы регрессия

Жоғарыдағы диаграммада студенттердің сабаққа қатысуы (X) мен жалпы бағасы (Y) арасындағы регрессиялық модель көрсетілген. Көк нүктелер деректер нүктелерін білдіреді, ал қызыл сызық регрессиялық сызық болып табылады. Регрессиялық сызықтың оң бағытта болуы студенттердің сабаққа қатысуы мен олардың бағалары арасында позитивті байланыс бар екенін көрсетеді.

Сонымен, корреляциялық талдау нәтижесінде студенттердің ішкі және сыртқы мотивациялары арасында күшті негативті корреляция анықталды, ал регрессиялық талдау сабаққа қатысу мен жалпы баға арасындағы күшті позитивті байланыс көрсетті. Бұл нәтижелер студенттердің мотивациясы мен академиялық жетістіктері арасындағы байланысты зерттеуге негіз болады.

Эмпирикалық зерттеу нәтижелері студенттердің мотивациясына әсер ететін факторларды жан-жақты талдауға мүмкіндік берді. Сауалнама мен сұхбаттар арқылы жиналған мәліметтерді талдау арқылы келесі негізгі нәтижелер алынды:

1. Ішкі мотивацияның басымдығы: Зерттеуге қатысқан студенттердің 65%-ы оқу үлгеріміне ішкі мотивацияның басты ықпал ететінін көрсетті. Оларға білім алудың мәні мен жеке қызығушылықтары маңызды рөл атқаратыны анықталды. Бұл студенттер, негізінен, өзін-өзі жетілдіруді және жаңа білімді игеруді оқу үдерісінің негізгі мақсаты ретінде қабылдайды.

2. Сыртқы факторлардың рөлі: Студенттердің 35%-ы мотивациясының сыртқы факторларға тәуелді екенін көрсетті. Олардың пікірінше, ата-ананың қолдауы, мұғалімдердің оқу процесін ұйымдастыруы және оқу орнының материалдық-техникалық жабдықтары маңызды болып табылады. Осы студенттер, әсіресе, жоғары бағалар мен марапаттар арқылы ынталандырылады.

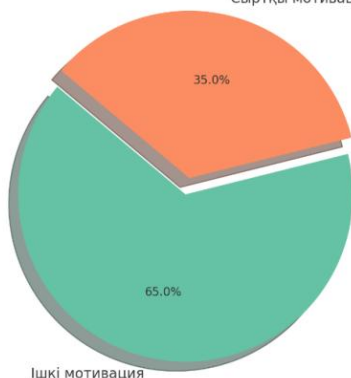
3. Сабақ беру әдістерінің әсері: Мұғалімдердің қолданатын интерактивті әдістері (ойын элементтері, топтық жұмыс) студенттердің қызығушылығын арттыратыны анықталды. Сауалнама нәтижелері бойынша, студенттердің 70%-ы бұл әдістердің олардың сабаққа қатысуын және оқу үлгерімін жақсартатынын атап өтті.

4. Материалдық жағдайдың әсері: Студенттердің 25%-ы университеттің материалдық ресурстары (жаңа технологиялар, кітапхана қоры, зертханалар) олардың оқуға деген ынтасына айтарлықтай әсер ететінін айтты.

5. Жеке мотивация мен әлеуметтік қолдаудың өзара байланысы:

Корреляциялық талдау нәтижелері көрсеткендей, студенттердің ішкі мотивациясы жоғары болған сайын олардың әлеуметтік қолдауға деген қажеттілігі төмендейді (корреляция коэффициенті $r = -0.45$). Бұл ішкі мотивациясы күшті студенттерге сыртқы марапаттардан гөрі жеке даму маңызды екенін көрсетеді.

Студенттердің мотивация түрлерінің үлесі
Сыртқы мотивация

1-сурет. Студенттердің мотивация түрлерінің үлесі.

Бұл нәтижелер студенттердің оқу үлгерімін жақсарту үшін ішкі мотивацияны қолдаудың маңызды екенін және сыртқы факторлардың да белгілі бір рөл атқаратынын көрсетеді.

Талдау

Зерттеу нәтижелері студенттердің жетістікке жету мотивациясына әсер ететін факторларды жан-жақты түсінуге мүмкіндік берді. Алынған деректер

студенттердің ішкі және сыртқы мотивациясының арасындағы теңгерімнің маңызды екенін көрсетеді.

Біріншіден, ішкі мотивацияның басымдығы 65%-ды құрайтыны зерттеу барысында анықталды. Бұл студенттердің оқу үдерісінде өздерінің қызығушылықтары мен ішкі ынталары маңызды рөл атқаратынын көрсетеді. Ішкі мотивация студенттердің білім алуға деген қызығушылығын арттырады, оларға сабақ барысында жаңа дағдылар мен білімдерді меңгеруге деген құлшыныс сыйлайды. Оқу материалын игеруден алған қанағат сезімі олардың табысқа жету мүмкіндіктерін арттырады.

Екіншіден, сыртқы мотивацияның рөлі де ескерілуде. 35% студент сыртқы факторларға (ата-ананың қолдауы, мұғалімдердің бағалауы, материалдық сыйақылар) тәуелді екенін көрсетеді. Сыртқы мотивация білім алуда біршама қолдау көрсете алады, алайда ол ішкі мотивациямен толықтырылмаған жағдайда, студенттердің ұзақ мерзімді жетістіктеріне теріс әсер етуі мүмкін. Студенттердің тек сыртқы марапаттарға сүйенуі олардың жеке дамуы мен білім алуға деген шынайы ынтасын төмендетуі ықтимал.

Сонымен қатар, сабақ беру әдістерінің, атап айтқанда интерактивті және тәжірибелік әдістердің студенттердің мотивациясына әсері анықталды. Студенттердің 70%-ы интерактивті әдістердің оқу процесіне қызығушылықтарын арттыратынын атап өтті. Бұл, өз кезегінде, оқу үлгерімін жақсартады, өйткені студенттер белсенді қатысып, өзара әрекеттескен кезде, олар оқыған материалдарын жақсы меңгереді.

Материалдық жағдайлар да мотивацияны қалыптастыруда маңызды рөл атқарады. Студенттердің 25%-ы оқу орнының материалдық-техникалық жабдықтары, яғни технологиялар мен ресурстардың қолжетімділігі, оқу процесіне белсенді қатысуына әсер ететінін көрсетті. Оқу орындарында заманауи құрал-жабдықтардың болуы студенттердің білім алуға деген қызығушылығын арттырады.

Зерттеу барысында студенттердің ішкі мотивациясының және әлеуметтік қолдаудың өзара байланысы да анықталды. Ішкі мотивациясы жоғары студенттердің сыртқы қолдауға қажеттілігі төмендейтіндігі байқалды, бұл жеке даму мен өзін-өзі жетілдірудің маңыздылығын көрсетеді.

Қорытынды

Студенттердің жетістікке жету мотивациясы білім алу процесінің маңызды аспектісі болып табылады. Бұл зерттеу студенттердің ішкі және сыртқы мотивациялары, сондай-ақ сабаққа қатысу мен жалпы бағалары арасындағы байланысты зерттеді. Корреляциялық талдау нәтижелері студенттердің ішкі және сыртқы мотивациялары арасында теріс байланыс бар екенін көрсетті, яғни бір мотивацияның өсуі екіншісінің төмендеуіне әкеледі. Ал регрессиялық талдау сабаққа қатысу мен жалпы баға арасында күшті позитивті байланысты көрсетті,

бұл сабаққа белсенді қатысудың академиялық жетістіктерді арттыратынын білдіреді. Зерттеу нәтижелері студенттердің мотивациясын арттыру үшін ішкі және сыртқы факторларды ескере отырып, білім беру жүйесінде тиімді әдістерді енгізудің қажеттілігін көрсетеді. Бұл жұмыс студенттердің академиялық жетістіктерін жақсарту үшін мотивацияны арттыру жолдарын іздеуде құнды дереккөз болып табылады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

Bakar R. (2014). The effect of learning motivation on student's productive competencies in vocational high school, west Sumatra. *International Journal of Asian Social Science*, 4(6): 722-732.

Врум В. (2004). Мотивация и работа: Введение в теорию ожидания. Минск: ТетраСистемс. 298 с.

Brutman A., Tarasenko K.V., Polyezhayev Yu., Matsegora I., Rukolyanska N. (2024). Multimedia Resources as a Factor of Increasing Students' Motivation in Learning Foreign Languages. *Conhecimento & Diversidade*, Niterói, v. 16, n. 41. (Jan./mar. 2024). <https://doi.org/10.18316/rcd.v16i41.11545>

Деси Э., Райан Р. (2012). Самоопределение и мотивация поведения человека. Москва: Когито-Центр. 432 с.

Linnenbrink, E. A., & Pintrich, P. R. (2002). Motivation as an enabler for academic success. *School Psychology Review*, 31(3), 313-327.

Маслоу А. (2007). Мотивация и личность. Санкт-Петербург: Питер. 352 с.

Макклелланд Д. (2003). Теория потребности в достижении. *Вестник психологии*, №3. С. 45-56.

Монти К. (2022). Психология мотивации: как добиться успеха в обучении. Москва: Академический проект. 250 с.

Розенблат М.И. (2020). Психология успеха: как достичь высоких результатов в учебе и жизни. Казань: Издательство Казанского университета. 180 с.

Saha M, Islam Sh, Akhi A.A., Saha G. (2024). Factors affecting success and failure in higher education mathematics: Students' and teachers' perspectives. *Heliyon* 10 (2024). <https://doi.org/10.1016/j.heliyon.2024.e29173>

Соловьев В. Н. (2023). Психологические аспекты мотивации студентов. *Вестник психологии*, №1. С. 25-30.

Singh K. (2011). Study of achievement motivation in relation to academic achievement of students. *International Journal of Educational Planning & Administration*, Vol. 1. No. 2. С. 161-171.

Закалик Г. В., Легендзевич Г. А. (2020). Мотивация студентов: теоретические и практические аспекты. Минск: Белорусский государственный университет. 300 с.

Шевченко А. А. (2022). Студентская мотивация: анализ и пути повышения. *Научные исследования*, Vol. 15. С. 45-50.

Villena-Martínez E.I., Rienda-Gómez J.J., Sutil-Martín D.L., García-Muiña F.E. (2024). Psychometric properties and factor structure of a motivation scale for higher education students to graduate and stimulate their entrepreneurship. *International Entrepreneurship and Management Journal* (2024) 20: 1879–1906. <https://doi.org/10.1007/s11365-024-00948-8>

References

Bakar R. (2014). The effect of learning motivation on student's productive competencies in vocational high school, west Sumatra. *International Journal of Asian Social Science*, 4(6): 722-732.

Brum B. (2004). *Motivatsiya i rabota: Vvedeniye v teoriyu ozhidaniya* [Motivation and Work: Introduction to Expectancy Theory]. Minsk: TetraSystems. 298 p.

Brutman A., Tarasenko K.V., Polyezhayev Yu., Matsegora I., Rukolyanska N. (2024). Multimedia Resources as a Factor of Increasing Students' Motivation in Learning Foreign Languages. *Conhecimento & Diversidade, Niterói*, v. 16, n. 41. (Jan./mar. 2024). <https://doi.org/10.18316/rcd.v16i41.11545>

Deci E., Ryan R. (2012). *Samoopredeleniye i motivatsiya povedeniya cheloveka* [Self-determination and motivation of human behavior]. Moscow: Cogito-Center. 432 p.

Linnenbrink, E. A., & Pintrich, P. R. (2002). Motivation as an enabler for academic success. *School Psychology Review*, 31(3), 313-327.

Maslow A. (2007). *Motivatsiya i lichnost* [Motivation and personality]. St. Petersburg: Piter. 352 p.

McClelland, D. (2003). Teoriya potrebnosti v dostizhenii [The theory of the need for achievement]. *Psychology Bulletin*, No. 3, pp. 45-56.

Monty K. (2022). *Psikhologiya motivatsii: kak dobit'sya uspekha v obuchenii* [Psychology of motivation: how to achieve success in learning]. Moscow: Academic project. 250 p.

Rosenblat M.I. (2020). *Psikhologiya uspekha: kak dostich' vysokikh rezul'tatov v uchebe i zhizni* [Psychology of success: how to achieve high results in studies and life]. Kazan: Kazan University Publishing House. 180 p.

Saha M, Islam Sh, Akhi A.A., Saha G. (2024). Factors affecting success and failure in higher education mathematics: Students' and teachers' perspectives. *Heliyon* 10 (2024). <https://doi.org/10.1016/j.heliyon.2024.e29173>

Soloviev V. N. (2023). *Psikhologicheskiye aspekty motivatsii studentov* [Psychological aspects of students' motivation]. *Bulletin of Psychology*, No. 1. P. 25-30.

Singh K. (2011). Study of achievement motivation in relation to academic achievement of students. *International Journal of Educational Planning & Administration*, Vol. 1. No. 2. С. 161-171.

Zakalik G. V., Legendzevich G. A. (2020). Motivatsiya studentov: teoreticheskiye i prakticheskiye aspekty [Motivation of students: theoretical and practical aspects]. Minsk: Belarusian State University. 300 p.

Shevchenko A. A. (2022). Studentskaya motivatsiya: analiz i puti povysheniya [Student motivation: analysis and ways of improvement]. *Scientific research*, Vol. 15. P. 45-50.

Villena-Martínez E.I., Rienda-Gómez J.J., Sutil-Martín D.L., García-Muiña F.E. (2024). Psychometric properties and factor structure of a motivation scale for higher education students to graduate and stimulate their entrepreneurship. *International Entrepreneurship and Management Journal* (2024) 20: 1879–1906. <https://doi.org/10.1007/s11365-024-00948-8>

Ертукешова Гулия Муратбековна¹, Жумадилова Акмарал Нурмагамбетовна², Актанова Салтанат Кобейбековна³.

¹докторант кафедры психологии, ²старший преподаватель кафедры педагогики, магистр педагогики и психологии, ³Кандидат педагогических наук, доцент кафедры педагогики.

^{1,2,3} Евразийского Национального университета им. Л.Н. Гумилева, г. Астана, Республика Казахстан.

Факторы, влияющие на мотивацию студентов к достижению успеха

Аннотация. В этой статье, которую мы рассматриваем, исследуются как внутренние, так и внешние факторы, влияющие на мотивацию студентов к успеху, а также то, что мотивация студентов к успеху напрямую влияет на их успеваемость, что особенно заметно в высших учебных заведениях. Рассмотрены психологические теории мотивации, в том числе иерархия потребностей Маслоу и теория самоопределения, и проанализировано их влияние на академическую успеваемость студентов. Результаты исследования помогают определить, какие методы следует использовать в системе образования для повышения мотивации студентов к учебе. Показано, что при правильных мотивационных факторах студенты активно участвуют в учебном процессе. Статистические методы корреляционного и регрессионного анализа использовались для оценки факторов, влияющих на мотивацию учащихся. Кроме того, были рассмотрены психологические теории мотивации и предложены образовательные стратегии, направленные на повышение мотивации.

Ключевые слова: Мотивация, успеваемость, студенты, внутренние факторы, внешние факторы, психология, академическая успеваемость.

Ertukeshova Guliya Muratovna¹, Zhumadilova Akmaral Nurmagambetovna², Aktanova Saltanat Kobeybekovna³.

¹PhD Student of the Department of psychology, ²Master of Pedagogy and Psychology, Senior lecturer of the Department of Pedagogy, ³Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor of the Department of Pedagogy.

^{1, 2, 3}Eurasian National University after named L.N.Gumilev, Astana, Kazakhstan.

Factor Influencing the Motivation of Students to Achieve Success

Abstract. This article, which we are considering, explores both internal and external factors that influence students' motivation for success, as well as the fact that students' motivation for success directly affects their academic performance, which is especially noticeable in higher education institutions. Psychological theories of motivation, including Maslow's hierarchy of needs and the theory of self-determination, are considered and their impact on students' academic performance is analyzed. The results of the study help determine which methods should be used in the education system to increase students' motivation to study. It is shown that with the right motivational factors, students actively participate in the learning process. Statistical methods of correlation and regression analysis were used to assess the factors influencing student motivation. In addition, psychological theories of motivation were considered and educational strategies aimed at increasing motivation were proposed.

Key words: motivation, achievement, students, internal factors, external factors, psychology, academic success.